

SPIONS

Negyvennyolcadik rész

Sajtszag, mohamedek, hangyák és a rock'n'roll lifestyle – Szent Tamás vendégei Svájcban 02.

„Arról volna szó, ahogyan a muzulmánok elárasztják, s majd birtokukba veszik, magyarán elpusztítják Európát; ahogyan Európa mindezt kezeli, az öngyilkos liberalizmusról és az ostoba demokráciáról; demokráciát és szavazási jogot a csimpánzoknak. (...) Rádásul mindez nem mondható el nyilvánosan.”

Kertész Imre: *A végső kocsmá*¹

A világ nagyvárosait talán az illatuk jellemzi legtömörebben. Szélcsendes napokon Párizst hullabúzzal és szarszaggal vegyült vaníliás, saját könnyeiben párolt, mazsolával és fenyőmaggal töltött fürj-illat felhői lepték el, amelyek bizonyos körzetekben – például a Bastille-tér és a Père Lachaise temetőt övező Kasbah – báránnyaggyús kuszkusz és macskahúgy stichet kaptak. Torontónak télen nátronlúggal locsolt jégszaga volt, nyáron az Ontario-tóból kiáradó, vegyszerezett ürülékiszag borította a vízmosások és humortalan zsuporiak városát az 1980-as évek elején. New Yorkban a pénz kifinomult illata átszötte az általános kloáka-kipárolgás milliányi összetevőjének teljes skáláját. Berlinben mindenütt a sör és Adolf Hitler ecetes lábvizének szagát éreztem. Amszterdam mi más lenne, mint kutya- és macskapiszok bűze, finom hasisillattal ártalmatlanítva. Brüsszel? Sajt és csokoládé, pedofil, vérfertőző családiratok hetek óta le nem vetett titokzoknijába csomagolva. Prága? Sör, káposzta, főtt kolbász, knédli, Franz Kafka szappanjának és arcvizének aromájával gazdagítva. Isztambulban mézes baklava, macskapisiben és lemészárolt bizánciak hamvaiból desztillát parfümben oldott habcsók illatorgija kábított. Genfnek, ahogy korábban már jeleztem, alapvetően sajtiszaggal kevert aranyillata volt 1978 őszén.

Ahogy Szent Tamás kalauzolásával jártuk a várost, kezdtem illat-nüanszokat is érezni. A tó partján sétálva felerősödött az aranyszag: a feneke alá fúrt, ezerszeresen atombiztosra erősített alagutakban sajton hízlalt, mellényes, szivarozó süketnéma törpék – Kövér Macskáknak (*Fat Cats*) is hívják őket – simogatták, csókolgatták, mások élete árán őrizték a világ aranykészletének nagy részét. Nem tudom, hogy ott van-e még, vagy már elszállították Kínába, ahová – megbízható konspirációs teóriák szerint – a Fort Knoxban őrzött teljes amerikai aranykészlet került. Goldfinger nem tudta elloponi, mert ott termelt James Bond és megvédte a kincset. Mao elnök máig aktív szellemének sikerült.

A genfi tó partján sétálva Szent Tamás elmondta, hogy javasolta a bevándorlás leállítását. Nem akar több mohamedet Genfben. Bár nem bánja, hogy a tó hatyúit eszik, de nem kíván napfelkeltekor a müezzin hangjára ébredni. Szerencsére

ebben a városban ritkán harangoznak. A harangok hangja is kellemetlen, a magánszféra inváziója, ahogy a *sofa*² is, ha túl gyakran fújják. Szent Tamás bevándorlás-ellenességét nem tudtam általam valamennyire megismert világnézetével összhangban értelmezni. A korlátlan szabadság elkötelezett hívének tartottam, aminek része, hogy mindenki ott és úgy élhessen, ahol és akar. Ha akar, maradhat Anatóliában, Bangladesben, Pakisztánban, de ha úgy látja jobbnak, Genfben költözhét. Persze mindenhol be kell tartania a helyi törvényeket, asszonya például nem parádézhat bikiniben Anatóliában, míg ő Genfben nem vadászhat hattyúkra a tóparton. Ugyanakkor minden közösségnek joga van eldönteni, hogy kit fogad tagjai közé. Ha a genfiak a tó alatti alagutakban tenyésző, az aranytömbök fényezését végző törpékkel sorsközösséget tudnak vállalni, de mohamedekkel nem, dönthetnek úgy, hogy korlátozzák vagy teljesen leállítják a beutazást.

Harminchat évvel sorsfordító genfi látogatásom után olvasom,³ hogy ismét, nem tudom hányadszor szavaznak a bevándorlás korlátozásáról a svájciak. A népszavazás kezdeményezői – népszavazás kezdeményezéséhez elég 50 ezer aláírást összegyűjteni Svájcban – ezúttal a bevándorlók számának egyötödére vágását javasolják. Véleményük szerint a külföldiek beáramlása környezetvédelmi szempontból is káros. Jelenleg évente 80 ezer bevándorló érkezik az országba, ezt szeretnék 16 ezerre csökkenteni. Azt is kikötnék, hogy a fejlődő afrikai és ázsiai országok a Svájctól kapott pénzügyi támogatás 10 százalékát születésszabályozásra fordítsák. A népszavazást kezdeményező konzervatív zöldszervezet, az Ecopop⁴ azzal érvel, hogy nincs értelme a keltetésnél nagyobb ökológiai lábnyommal terhelni a bukolicus svájci tájat. „12 milliós helyett 9 milliós Svájcot!” – hirdetik plakátjaikon, mert összefüggést látnak az egyre növekvő lakosság és a káros környezeti hatások között. „Ha elbukunk, akkor a svájci sík területek nagy része húsz éven belül városi agglomerációvá válik, elveszítjük az ország természeti sokszínűségét” – nyilatkozta Andreas Thommen biológus, az Ecopop vezetője tagja. A meredeken növekvő népesség miatt egyre sűrűbb az ország beépítettsége, a lakásárak az egekbe szöktek.

A nyolcmilliós Svájc lakosságának csaknem egynegyede külföldről érkezett. Az afrikai és ázsiai országokból bevándorlók szaporodási rátája jóval magasabb az őslakosokénál. Az évi 80 ezer bevándorlóval önmagában 1 százalék körüli a népszaporulat, ehhez adódik a bevándorló családok Svájcban született gyermekeinek száma, exponenciálisan növelve az idegenek

² Kosszarvból készített zsidó szertartási kürt.

³ <http://m.origo.hu/24/20141106-egyotodere-csokkentenek-a-bevandorlok-szamat-svajcban.html>

⁴ <http://www.ecopop.ch/de/>

¹ Kertész Imre: *A végső kocsmá* (Budapest., Magvető, 2014, 225. o.)

arányát. Attól tartanak, hogy hamarosan nem jódlit, nem a havasi kürtök hangját fogják visszhangozni hegyeik, hanem a torokhangú csatakiáltást: „Allah akhbar!” Az idegenek magukkal hozzák szokásaikat, viselkedési kultúrájukat, amelyekhez ragaszkodnak és átadják őket gyermekeiknek. A svájciak nem akarnak birkafagygyú szagában élni, nem kíváncsiak házasságtörők megkövezésére. A vérbosszú generációról generációra szálló kötelezettségének koncepciója is idegen tőlük, folyamatos kompromisszumokra és sűrűzsmusra alapozott köztársaságukban. Nem szeretnék, ha városaik parkjaiban frissen leölt kecskéket és birkákat nyúznának, vagy óra-manufaktúrájuk ajtaját feltépné a véres késével hadonászó, hitetlenekre vadászó, szemeit vérszesen forgató Mohamed.

Svájcban a csendes, nyugodt, kiszámítható életet, a sajtót és az aranyat szeretik. A 2014. november 30-ára kiírt népszavazás kezdeményezőinek másik javaslata, hogy kötelezzék a jegybankot eszközei egyötödének aranytartalékra váltására, és a most a New York-i Federal Reserve Bankban tárolt svájci aranykészlet hazaszállítására, és a genfi tó alatti páncélkazamatákban való elhelyezésére. Kérdés persze, hogy a svájci arany nem került-e időközben New Yorkból Fort Knoxba, s onnan Kínába? Ha igen, kap-e a hír médianyilvánosságot? És mi lesz, ha a bevándorlók a genfi tó alá is befúrnak, és elérik a Szentek Szentjét? Kívédhetik az Igazhitűek újabb és újabb hullámainak biztosan bekövetkező támadásait az aranyat őrző, okosórával, okostelefonnal és tablettel felszerelt, szivarozó, mellényes, süketnéma, világtalan törpék?

A svájciak nyugalomuk megőrzése érdekében nyugtalanok. Nyugtalanságukat hagyományaiknak megfelelően népszavazásokkal csillapítják. Sehol sem rendeznek annyi ügyszavazást, mint Svájcban. 1978-as genfi látogatásom idején Szent Tamástól megtudtam, hogy évtizedek óta leszavazzák az autópálya építést, viszont rendszeresen megszavazzák a kenyér árának emelését. Svájcban a nép gyakorolja a hatalmat, a politikusoknak jórészt csak végrehajtói jogkörük van, ezért nevüket szűkebb pátriájukon kívül senki sem ismeri. A kedves olvasók legtöbbje se tudná megmondani a jelenlegi svájci kormányfő nevét. Svájc minőségorientált ország, elég itt a csokoládét, sajtót, óra- és gyógyszergyártást, vagy a bankszektorra említenem. Társadalmuk megszervezésében is a minőségre törekednek: legyen az élet mindenki számára nyugodt, békés, kiszámítható. Azon kevés országok egyike, ahol annyira tisztelik az emberi méltóságot, hogy legalizálták az eutanáziát, az országba kellemesen meghalni érkező, fizetőképes külföldiek számára is. Szakképzett orvosok asszisztálnak az öngyilkossághoz.

Megfelelő lelki erővel és örületünkkel a célra fókuszálva varázsszerek nélkül is lehet utazni az időben, de ritkán érdemes. Ilyen ritka élmény most visszalátogatnom 1978 genfi őszebe, Szent Tamás megvilágosító erejű társaságába. Az igazak, hitelesek egyik fő ismertetőjele, hogy minden tettük, mondatuk, szavuk, gesztusuk váratlan. Meglepetés. Mint minden kíváncsi, ezért gyorsan megöregedett ember, pályám elején gyakran voltam kénytelen feltenni magamnak az örökzöld klisékérdést: mondd meg nekem, nyughatatlan lélek: mi a művészet? Mi a titka? A sorsal folytatott pofozkodás közben viszonylag hamar – 1972-ben, első színházam, a Kovács István Stúdió⁵ megalapítása idején – tudatosult bennem: a művészet titka, lényege a meglepetés. A valódi, hiteles, kiválasztott, áldott, életünk megváltoztatására képes művész minden műve, tette, mondata, szava, gesztusa váratlan. Szent Tamás Genfben is megőrizte a szellem hercege rangját. Lényének, lényegre törő nemművészet-művészetének fénye többször is megváltoztatta az életemet. Addigi és későbbi kalandozásaim csaknem mindegyik, számomra különösen fontos állomásán (kikötők) találkoztunk, s előfordult, nem is egyszer, hogy ő javasolt számomra új útirányt. Ilyen sorsfordító találkozásunk volt 36 régi évvel ezelőtt, 1978 őszén a genfi is. Szent Tamás ismét segített a kurzusomat azóta is meghatározó döntésben. A Genfi-tó partján tespedő, vertikálisan kihívott kálinista fészekbe érkeve az áruláson hezitáltam. Maradjak örökös tag, vagy hagyjam ott végleg a Varsói Paktum első punk együttesét, a SPIONS-t? Válsak hajót,

vitortlát, zászlót, uniformist és attitűdöt, vagy hagyjam, hogy továbbra is a rock'n'roll életstílus adjon értelmet missziómnak?

Mivel Szent Tamás a populáris kultúrából az elitművészet irányába, a rock'n'roll kémskedésből az ezerszer megunt múltba visszavezető út irányába mutatott rendkívüli meggyőző erővel, kénytelen voltam alaposan analizálni alkatomat, késztesem és lehetőségeimet. Önmagukba szerelmes, rosszarú művészek, szextelen, neurotikus műítészek és ugyancsak idegbeteg kékharisnyák, vénnek született boszorkányok, vagy valódi mutánsok, szépséges, szuperszexi, tiszta tekintetű fiatal fiúk és lányok rajongó tömegei? Hosszú, rosszul felolvasott, fogalmilag követhetetlen esszék vagy gitárszólók? A galéria közönségének lefojtott zsolozsmázása vagy egészséges ordítás? Száraz értelmezés vagy maga az aktus? Görcsös ironizálás vagy igazi botrány? Az estén, amikor Szent Tamás színházba vitt bennünket, eldöntöttem: maradok a bandában.

A helyi független színház – a nevüket nem jegyeztem meg – egy az egyben lekoppintotta az akkor már világhírű New York-i Squat – Halász Péter és barátainak színháza – előadásainak akkor már világszerte ismert alapszisztémáját. A színpad mögött utcára néző kirakat. Az utcán színészek jártak-keltek, a kezükben tartott *walkie talkie*-k segítségével dialogizáltak a kirakatüveg túloldalán, a színpadon matatókkal. Többre nem emlékszem az előadásból. A lenyúlt Squat-alapséma nyilvánvaló okból nem működött: nem ébresztett veszélyérzetet. A genfi utcáról sokkal ritkábban rabolnak el valakit, mint a korabeli New York-i West 23rd Streeten. Genf hangulatától idegen, hogy emberek pisztollyal lövöldözzenek egymásra az utca két oldaláról. New Yorkban mindennapos esemény volt abban az időben az ilyesmi. A Squat az utcán egymásra lövöldöző színészeit elkapták, a földre teperték, megbilincseltek és elvitték a szirénázó autókkal a színház kirakata elé érkező rendőrök. Genfben nem történt ilyesmi. A Squat New York-i előadásain valós volt a veszélyérzet. Genfben még imitálni sem tudták.

A Squat – a társulat névadó keresztapja Szent Tamás – erős, megkomponált, sokat látott arcokból, karizmatikus, fókuszált, éber emberekből állt. A genfi társulat tagjai a Squat társulatával ellentétben sok pénzből gazdálkodhattak, de nem volt arcuk, nem volt bennük igazi, tudatosan, etikusan, bátran végigvitt élet. Varázserejük nem lévén, nem kínálhattak katarzist. Álmosító, negatív energiájukat érezve világosodott meg bennem a tény: örökös tag vagyok a permanens árulás rock'n'roll bandájában, semmi közöm a matatáshoz, piszmozgáshoz, ami itt színháznak nevezve folyik. És semmi közöm a halászágú galériákhoz, művészeti intézményekhez, amelyekben ezek a súlytalan figurák tenyésznek. Az előadás végére várva lélekben a rockszínpadon

5 <http://www.freewebs.com/wordcitizem9/>

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
The Spirit of Switzerland, 2014, digitális kollázs

álltam, dübörögtek a dobok, az altestemet masszírozta a basszus, és gyönyörűen sírt a gitár. Ó, igen. FUCK ART – LET'S DANCE!

✘

Acélszürke, ementáli-illatú koradélutánban landolok. Lelki egyensúlyunk már helyreállt, mert csillapult a főn. Feleségem, Orsós Györgyi és Szent Tamás társaságában a genfi Természettörténeti Múzeum (Muséum d'histoire naturelle de la Ville de Genève) előtt⁶ egyetértünk.

A múzeum előcsarnokában vízzel teli medence, tetején vasrács, benne mozdulatlanul lebegő, jókora krokodil. Szent Tamás elmondta, hogy az állatot nyitás előtt megetetik, majd az intézmény igazgatója hipnotizálja. Másnap reggelig hipnotizált állapotban lebeg medencéje vizében. Az igazgató nyitás előtt egy órával ébreszti, miután ápolói lecserélték a vizét és kitakarították a medencét. Amikor felébred, enni kap, majd hipnózis. Örök körforgás, sivár, mint a legtöbb emberi élet.

Szent Tamás tájékoztatása szerint az előcsarnok hipnotizált krokodilja mellett mindössze egyetlen valódi organizmus tekinthető meg a Természettörténeti Múzeumban, a rózsaleveleken gombát tenyésztő hangyakolónia.⁷ Minden más kiállított tárgy, az őslénycsontvázaktól a bolháig pasztik. Tehát az intézményi koncepció szerint a természet történetének – evolúció – végállomása a műanyag. Pontos, realiztikus megfigyelés.

Az 1960-as évek elején kezdtem tanulmányozni a hangyák munkaalapú társadalmát. Favágás közben, a VII. kerületi Marek József utcában lévő lakásunk pincéjében erdei hangyacsaládnak otthont adó kisebb farönköt találtam. Levittem egy ötliteres befőttesüveget a pincébe, és óvatosan behelyeztem az odvas fadarabot, benne izgatottan nyüzsgő lakóit. A pince padlóját zseblámpám fényében

gondosan átvizsgálva összegyűjtöttem az elköborolt hangyákat, és őket is az üvegbe telepítettem. Az üreg aljára fakéreg-morzsalékokat szórtam. Hangyatenyészetemet horgászboltban vásárolt csontkukacokkal, időnként legyekkel, esők után a Városligetben gyűjtött földigilisztákkal tápláltam. A rönkjüket is rágták. Hétvégeken makkacukrot kaptak. Bár az edény aljára helyezett sörösüveg-kupakokból vízhez is juthattak, egyszer sem láttam őket inni. Néhány hónap múlva az összes hangya egyszerre elpusztult valamilyen titokzatos betegség következtében. A genfi Természettörténeti Múzeum rózsaleveleken gombát termesztő hangyái tágas, üveggel lefedett, a környezettől hermetikusan elzárt, magas falú akváriumban éltek. Életterük állandó hőmérsékletét és páratartalmát automatizmusok biztosították. Rózsalevél-szükségletüket is elmés szerkezet szórta életterükbe. A kolónia bámulatos szervezethez hangyák gombagyárat, szemétdombot és temetőt alakítottak ki az akvárium altalajában. A különböző funkciójú létesítményeket ösvények kötötték össze. A nagytermetű, erős állkapcsú, természetlen nőstény katonák⁸ által őrzött bölcsődében, raktárban és a gombagyárban a hangyák tökéletesen

⁶ Route de Malagnou 1, 1208 Genève.

⁷ *Atta cephalotes*.

⁸ majors; *dinergatae*

megtervezett szellőző alagutakkal gondoskodtak a túlmelegedés megakadályozásáról, a levelek és a rajtuk növény gombák⁹ által termelt széndioxid eltávolításáról. Az akvárium levegőjét automatikus szűrőrendszer tisztította, az tartotta stabilan az oxigénszintet is. A hermetikusan elzárt akváriumban élő kolóniára a külvilágból egyedül a Hold állása hatott. A kutatók azt tanulmányozták, hogy a bolygó mozgása milyen hatással van a kolónia termelékenységére, népszaporulatára, vitalitására.

A rózsaleveleken gombát termeszto hangyák szigorú, funkcionális kasztrendszerbe szerveződve munkálkodnak, testalkukat feladatuk szabja meg. A legnagyobb termetű, rendszeres intervallumokban az akvárium teljes területén járőröző katonahangyák felderítésre és harcra születtek. A munkások kasztja – ugyancsak meddő nőstények – két csoportra oszlik. A nagyobb termetű dolgozók¹⁰ szállítják az illattal¹¹ megjelölt ösvényeken, hosszú menetoszlopokban a raktárban tárolt rózsaleveleket a gomba-manufaktúrába. Ott kisebb termetű munkások¹² apró darabokra vágják a leveleket, amelyekkel a gombatenyészetet táplálják. A levéldarabokat antibakteriális hatású nyálukkal vonják be, amely megakadályozza, hogy más penészgombafajták megtelepedjenek rajtuk. A gombalevél mérgező a hangyákra, a rajta tenyésző gombafajta nem. Speciális, kiközösített hangyakaszt¹³ kezeli a szemétdombot, ahová a kolónia ürüléke és a valamilyen okból megrohadt levelek, levéldarabok kerülnek. Ezek a hangyák nem hagyhatják el munkahelyüket. Ha valamilyen elköborol, a többi hangya vagy visszatereli a szemétdombra, vagy megöli. Legtöbbjük betegséggel fertőződik meg, vagy méreghordozóvá válik, ezért nem érintkezhetnek a kolónia többi lakójával. Életidejük fele olyan hosszú, mint a más funkciókat ellátó hangyáké. Sorsukat türelemmel viselik.

A temetőbe a valamilyen okból elpusztult hangyák kerülnek. Tetemüket munkatársaik menete szállítja a tömegsírba. Nem tudni, hogy mondanak-e felettük költői gyászbeszédet, emléküket megőrzik-e, újratemetik-e őket politikai okokból időnként. Azon túl, amit Adam Ant („Hangya Ádám”, született Stuart Leslie Goddard) és *postpunk* együttese, az *Ants*¹⁴ enigmatikus munkássága révén ismerünk, semmit sem tudunk a hangyák történelméről, kultúrájáról, szellemi életéről. Nem lepődnék meg, ha kiderülne, nemcsak *funerális* költészetük kifinomult, de szépen énekelnek is. Biztonsági okokból olyan frekvenciatartományban, amelyet sajnos nem érzékel az emberi fül.

9 Leucocoprinus gongylophorus
10 mediae
11 pheromone
12 minima
13 pariae
14 Adam & The Ants

A kolóniát a gomba-manufaktúrában dolgozó munkások táplálják. Naponta háromszor, mindig ugyanabban az időpontban, személyre szabott gomba-adagokat széthordva kirajzanak a gombagyárból. A királynőt etetik meg először. Ő kapja a legnagyobb adagot. Utána a nemrég kikelt lárvák táplálása következik, majd a katonák, aztán a rózsaleveleket a raktárból a manufaktúrába szállító munkások kapják meg adagjukat. A szemétdombon szolgáló páriák ételét, apró gomba-köpetek formájában, tőlük biztos távolságban hagyják. A gombagyári munkások esznek utoljára. Adagjukkal gyorsan végeznek, hogy ismét a gombatermesztéssel járó feladataikra fókuszálhassanak.

A királynő jóval nagyobb termetű, mint a többi hangya, neki szárnyai is vannak. Feladata a populáció folyamatos termelése. Azt, hogy a tojásokból kikelő lárvákból melyik kaszthoz tartozó hangyák fejlődnek ki, gondozóik a bölcsőde egyes szekciói hőmérsékletének és a lárváknak adagolt táplálék mennyiségének szabályozásával oldják meg. A leendő királynők kapják a legtöbb ételmezt, a leendő páriák a legkevesebbet. A szárnyas hímek¹⁵ termékenyítik meg a királynőt, más feladatuk nincs, az aktus után elpusztulnak. A királynő több tucat herével párosodik, a spermatozoidot szájüregének erre a célra kialakult zsebében¹⁶ tárolja, onnan adagolja ivarszervébe. Szájüregének egy másik zsebében gombaspórákat őriz, arra az esetre, ha a manufaktúra gombatenyészetére valamilyen katasztrófa miatt elpusztulna. Csak két másik rovarfajta, az *ambrózia bogarak*¹⁷ és a *termeszek*¹⁸ fedezi táplálékszükségletét gombatermesztéssel.

Napfogyatkozások idején különös, a szabad természetben is előforduló jelenséget, az úgynevezett *hangyamalom*¹⁹ (*halálspirál*) kialakulását figyelték meg a külvilágtól hermetikusan elzárt akváriumban tenyésző hangyakolóniát tanulmányozó kutatók. A hangyák speciális szaganyaggal jelölik meg az ösvényeiket, ezt az illatot követve közlekednek létesítményeik között. A napfogyatkozások idején a megváltozott gravitációra érzékeny hangyák valamelyike megkergül: letér az ösvényről és körbe-körbe kezd szaladni. A mögötte haladók ösztönösen követik az általa kibocsátott illatot. Hamarosan az egész kolónia egyre szűkülő spirálban fut körbe. Leáll a gombatermelés a manufaktúrában, a királynőt és a lárvákat nem eteti senki. A hangyák a végkimerülésig futnak. Egy idő után kipusztul a kolónia. Az akváriumba új törzset kell telepíteni.

Folytatása következik

15 herék
16 infrabuccal pocket
17 Platypodinae coleoptera
18 Blattodea isoptera
19 Ant Mill

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
Ant Mill, 2014, digitális kollázs

